

Ivaylo Burov. *Universaux phonétiques et phonologiques dans les processus d'assimilation. Théorie de la binarité et de la hiérarchie relatives des traits*. Sofia: CU Romanistika, 2023. VIII chapitres, 587 p. ISBN:978-954-354-011-2.

The book is a revised and updated version of Ivaylo Burov's dissertation published in 2017, with a lot of new languages included into the analyses and enlarged bibliography. The author provides a thorough and uncontroversial classification of various phonetic processes ultimately related to phonetic similarity and offers convincing interpretations in a number of up-to-date phonological theories.

Key words: phonology, language change, distinctive features, assimilation

Книгата *Universaux phonétiques et phonologiques dans les processus d'assimilation. Théorie de la binarité et de la hiérarchie relatives des traits* (Фонетични и фонологични универсалии при асимилационните процеси. Теория за относителната бинарност и йерархия на признаците) на Ивайло Буров е нов вариант, на френски език, на публикувания му през 2017 г. дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Трябва да се подчертае – нов вариант, не просто превод. Новата книга съдържа 80 страници повече (587 срещу 506), значително е повишен броят на езиците, от които са взети предвид и анализирани данни (350 срещу 250), разширена е и библиографията. Изцяло нова в този вариант е първата глава, всички останали са преработени и допълнени.

В пълно съответствие със заглавието и тематиката на книгата първата глава *Universaux du langage et Grammaire universelle: quelques points d'histoire* (Езикови универсалии и Универсална граматика: кратка история на въпроса) (8–36) е посветена на историята на изследванията на езиковите универсалии и на философските течения и идеи, от които водят началото си двата основни подхода към универсалиите: типологически и генеративен. Този исторически преглед започва с традицията на Порт Роял, но основното внимание е върху лингвисти от съвременето като Ноам Чомски, които събуждат интереса към нея. Критическият анализ на Ивайло Буров обхваща не само приноса на всички изтъкнати учени, работили в тази област, но и някои от най-богатите университетски проекти и лингвистични корпуси (например на университетите в Станфорд и Констанц) и дори значителни научни форуми (конференции и колоквиуми) като проведените в Добс Фери, Ню Йорк, и Остин, Тексас, съответно през 1961 и 1967 г.

Във втората глава *Nature et classification des processus d'assimilation* (Езикови универсалии и Универсална граматика: кратка история на въпроса) (37–57) са изложени критериите, според които се класифицират процесите, които авторът разглежда като резултат от фонетично уподобяване.

Особено характерна за изследователския подход на И. Буров е третата глава, озаглавена *Théories sur les particules constitutives et la structure interne des phonèmes* (Теории за градивните елементи и вътрешната структура на фонемите) (59–158). Всеотстранната и задълбочена теоретична подготовка на Буров му е позволила да открие пресечни точки между научни направления, които изглеждат взаимно изключващи се. Той споделя критиката на фонетици като Линдблом и Охала към абстрактния и херметически характер на редица фонологични школи, но в своя теоретичен преглед на генеративната и постгенеративните фонологии успява да открие и в следствие да прилага в работата си тъкмо тези техни страни, които съдържат обяснителен потенциал и предлагат решения за реални фонетични процеси и типологични особености на фонологичните системи. Този баланс между анализ на фонологичните репрезентации и фонетичния реализъм, който търси обяснение за фонетичните процеси в аеродинамични, акустични, анатомични и перцептивни закономерности, е последователно прокаран в целия труд. За всяка от промените, описани в труда, е потърсено и открито обяснение в рамките на този интегриран фонетичен подход. Използвани са основополагащи за съвременната фонетика приноси: квантовата теория на Кенет Стивънс, теорията за максимално аудитивно разпръскване на Линдблом, моделът на звуковите промени на Джон Охала като реинтерпретация от страна на слушателя, теорията на пертурбацията. В същото време Буров предлага и свои формализации на фонологичните процеси, но с ясното уточнение (в стр. 536 на заключението), че те са средство за схематизация и визуализация без претенция сами по себе си да обясняват или предсказват резултатите от процеси. В третата глава са и някои от най-важните допълнения в сравнение с текста от 2017 г.: една част (§2) е посветена на структуралистките учения, подготвящи появата на генеративно-трансформационния модел, а в друга (§5) Ивайло Буров не се колебае да подложи на критика не просто доминиращата, но на практика единствената в съвременни публикации по фонология постгенеративна теория – теорията на оптималността. Авторът критикува най-вече съдържащата се в нейните ограничения кръгова логика, заявявайки, че формулирането на ограничения (които са универсални и вродени) е лесен начин да се освободим от задължението да търсим всички логични обяснения за това, което ограничението казва.

Четвъртата глава, озаглавена *Théorie de la binarité et de la hiérarchie relative des traits* (Теория за относителната бинарност и йерархия на признаците) (159–212), е посветена на един от централните въпроси на фонологията, чиято история в голяма степен се припокрива с историята на самата наука – проблема за броя и характера на диференциалните признаци, включително един от най-заплетените проблеми, този за бинарността. Предложеният от И. Буров модел, при който един сегмент може да има различен брой положителни или отрицателни стойности за един и същ признак (в зависимост от естеството на признака и броя на членовете на дадена опозиция в отделните езици), изглежда компромисен, но е фонетично много по-мотивиран от чисто механичните, дори произволни решения, като разделянето на признака компактен – дифузен на два отделни признака: компактен – некомпактен и дифузен – недифузен. Много по-важен е стремежът реалността на предложения модел да се докаже чрез фонологични процеси на пренос на стойности, който се открива последователно в конкретните анализи. Предимство на системата от признаци, предложена от Буров, в сравнение с досегашните модели е не само убедителната аргументация на геометричната им организация, но и способността ѝ да интегрира максимално количество зву-

кове, включително някои от най-късно появилите се в таблиците на Международната фонетична асоциация – напр. билабиалния вибрант и лингволабиалните съгласни. Впрочем, авторът доказва достойнствата на своя подход не чрез абстрактни критерии като простота и икономичност на описанието, а чрез последователното му прилагане в основната част на труда, където той се оказва особено подходящ за процеси, свързани например с промени във височината на гласните и със сонорната скала на сегментите.

Следващите четири глави – *Assimilations vocaliques non contiguës* (Неконтактни вокални асимилации), *Assimilations et harmonies vocalico-consonantiques* (Вокално-консонантни асимилации и хармонии), *Harmonies consonantiques* (Консонантни хармонии) и *Assimilations consonantiques et vocaliques contiguës* (Контактни консонантни и вокални асимилации), са посветени на конкретните анализи на асимилационните процеси: вокална хармония и метафония, вокално-консонантни асимилации и хармонии, консонантна хармония, контактни консонантни и вокални асимилации. За да разкрие действието на фонетични и фонологични универсалии, изследването представя изключително богатство от данни от над 350 езика от различни езикови семейства и ареали (читателят е улеснен от приложния индекс на цитираните езици). Наред с разкриването на фонетичния механизъм на всяка една от промените и техните причини, Буров предлага и важни ареални и типологични обобщения, напр. за връзката на вокалната хармония с преобладащо аглутинативната морфология на езиците, в които се среща. Той предлага и оригинална собствена хипотеза, която обвързва морфологично контролираните хармонии с когнитивния принцип „associer la racine” (с. 303; в българския текст от 2017 г. на това съответства “обвързване на корена”, с. 238), според който носителят на основното лексикално значение се стреми към свързване със „строго определено означаващо, неучастващо във фонемни редувания“. Вероятно не е случайно, че този дял на книгата е най-сериозно преработен и обогатен, най-вече частите за вокалната хармония. Подходът на Ивайло Буров съчетава задълбочена теоретична подготовка, включително в най-новите подходи, с проучване на максимален брой езици от различни семейства и ареали. Това обогатява наблюденията му върху типологията на вокалната хармония и по-конкретно върху спецификата на доминантно-рецесивните радикални хармонии в нигеро-конгоанските и нило-сахарските езици (хармонии, при които само маркираната стойност на хармоничния признак му позволява да се пренесе на останалите гласни в думата).

Книгата *Universaux phonétiques et phonologiques dans les processus d'assimilation. Théorie de la binarité et de la hiérarchie relatives des traits* бележи нов етап в изследванията на Ивайло Буров върху асимилационните процеси и въобще в областта на фонетиката и фонологията. Всички тези изследвания отговарят на високи критерии за задълбочено познаване на фактите и обективност и очертават разпознаваем изследователски подход, затова в заключителните думи на този текст ще повтора някои думи от рецензията си за дисертационния труд. В тази книга авторът изгражда обща теоретична рамка, в която различни и на пръв поглед несвързани явления като вокална хармония и метафония, вокално-консонантни асимилации и хармонии, контактни консонантни и вокални асимилации, спонтанна назализация, тоногенеза и др. са не само ясно разграничени и класифицирани, но и подчинени на многостранен и убедителен модел, който разкрива тяхната мотивация. Едно от безспорните достойнства на труда е пределно ясният, последователен и логичен начин, по който са определени

същността, сферата на действие и възможните резултати за всяка една промяна. При това Буров не просто дава дефиниции на различни термини, а разкрива механизма на означаваните с тях промени във връзка с цялостната фонологична система и типологичните особености на езиците и диалектите, в които те се откриват. В своите категоризации Ивайло Буров е постигнал ясност и непротиворечивост, която ги прави подходящи за университетските аудитории.

В заключение ще добавя и нещо в известна степен лично. В научното жури за защитата на Ивайло Буров бяхме заедно с големия български езиковед проф. Тодор Бояджиев, който ни напусна неотдавна. Резензията му е публична в Интернет и няма да подбирям цитати от нея, но ще отбележа, че той хареса много текста, написа рецензията с удоволствие и даде много висока оценка на направеното от Ивайло Буров.

Prof. Vladimir Zhobov, PhD

Department of Bulgarian Language
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

e-mail: zhobov@slav.uni-sofia.bg